

Sanna Kurronen

TUOMITUT MAKSAMAAN

Näin koronalaskua jaetaan reilusti sukupolvien välillä

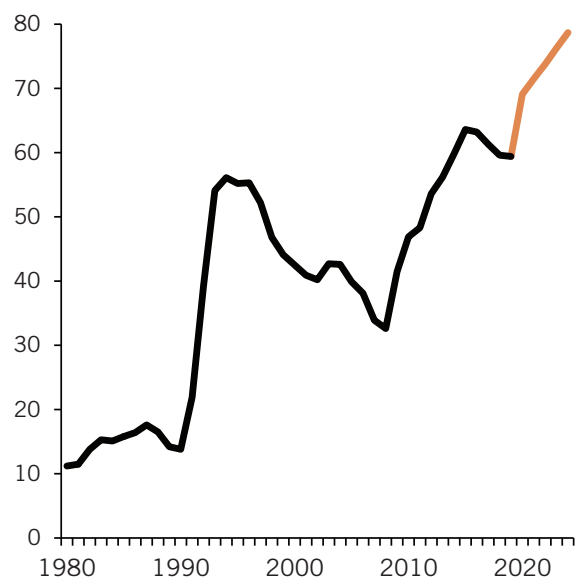
- Koronakriisin aiheuttamaa laskua ei saa jättää pelkästään nuorten maksettavaksi.
- Suomalaisten koulutustaso on jälleen käännettävä nousuun. Oppivelvollisuuden pidentäminen ja opiskelupaikkojen lisääminen ovat tärkeimmät toimet nuorten mahdollisuuksien tukemiseksi.
- Työn tarjontaa kasvatetaan karsimalla turhia väli vuosia ennen työelämään siirtymistä, poistamalla työttömyyseläkeputki ja lyhentämällä kotihoidontuen kesto.
- Eläkemaksujen nousu vaikuttaa suoraan työllistämisen kustannuksiin. Sitä hillitään parhaiten tilapäisellä indeksijäädätyksellä työeläkkeisiin sekä nykyaikaistamalla leskeneläkkeet.

Suomen talous on koronakriisin jäljiltä karmeassa kunnossa. Toimet uuden nousun varmistamiseksi ja rakenteellisten ongelmien taklaamiseksi pitää aloittaa jo nyt. Julkisen velan bkt-suhde kääntyy kriisin myötä jyrkkään nousuun, ja sopeutustarve kasvaa nykyisten arvioiden mukaan noin kymmeneen miljardiin euroon (Kuvio 1).¹ Nuorilla ei voi maksattaa sekä 1990-luvun laman, finanssikriisin että koronakriisin laskua, vaan kaikkien on osallistuttava sen maksamiseen. Samalla nuorille täytyy rakentaa realistinen mahdollisuus nostaa Suomi suosta ja rakentaa itselleen hyvä tulevaisuus.

Tuottavuuden kasvu on avain onneen

Taloukasvu voi syntyä vain kahdesta lähteestä: tehdyn työn määrän lisäyksestä tai työn tuottavuuden kasvusta. Molempien eteen on nyt tehtävä kaikki voitava. Vaikka talous ei ole itseisarvo, sen kasvu auttaa saavuttamaan yhteiskunnan

Kuvio 1. Julkinen velka suhteessa bkt:hen (%)

Lähteet: Tilastokeskus, valtiovarainministeriön ennuste (vuodet 2020–2024).

tärkeimmän päämäärän, joka on hyvinvoinnin kasvu. Lyhyellä aikavälillä työllisyyden lisääminen on avainasemassa, mutta pitkällä aikavälillä hyvinvointi syntyy tuottavuuden kasvusta. Tuottavuus nousee väestön osaamistason kasvaessa, investoinneilla sekä edistämällä tehokasta ja reilua kilpailua. Myös julkiset panostukset tutkimukseen ja tuotekehitykseen ovat perusteltuja. Uudistukset on tehtävä nuorten mahdollisuuksia tuquemalla.

Oppivelvollisuutta on pidennettävä.

Oppivelvollisuutta on pidennettävä, koska nyt noin 15 prosenttia suomalaisista nuorista jää pelkän peruskoulun varaan. Tämä on aivan liian suuri osuus. Rahapulasta riippumatta hyvät investoinnit kannattaa toteuttaa. Suomalaisen koulutustason nostaminen on aina osoittautunut hyväksi investoinniksi. Kun sen perustaa vahvistetaan oppivelvollisuutta pidentämällä, voidaan samalla auttaa myös syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

Myös aloituspaikkoja korkeakouluopintoihin on lisättävä. Suomalaisen 25–34-vuotiaiden koulutustaso ei ole 2000-luvulla juuri noussut toisin kuin muualla Euroopassa. Yliopisto-opiskelijoiden osuus ikäluokista on jopa laskenut. 70-luvun lopun ikäluokat ovat nykymenten jäämässä Suomen koulutetuimmaksi ikäryhmäksi.²

On turha haikailla innovaatioiden ja huippuosajien perään, jos koulutustason annetaan las-

kea. Lisäpaikat vaativat lisärahoitusta yliopistoihin ja korkeakouluihin. Menojen lisäys ei kuitenkaan ole välttämättä pysyvä, sillä syntyvyys on pudonnut 2010-luvulla voimakkaasti. Tämänhetkisen väestöennusteen mukaan 18 vuotta täyttäviä on vuonna 2039 lähes 9 000 vähemmän kuin viime vuonna (Kuvio 2).³ 2020-luvulla 18-vuotiaiden ikäluokka kuitenkin vielä kasvaa, ja heille on järjestettävä riittävästi opiskelupaikkoja, jotta kaikkien nuorten potentiaali saadaan hyödynnettyä ilman turhia välivuolia.

Tutkimukseen ja tuotekehitykseen suuntautuvat tuet ovat tärkeä tekijä tulevaisuuden tuottavuuskasvun turvaamiseksi. Perustutkimus on pitkälti julkisen vallan vastuulla, mutta t&k-tuet ovat tutkitusti myös järkeviä yritystukia, sillä uusista innovaatioista valuu hyvinvointia myös laajemmalle yhteiskuntaan.⁴

Työllisyysaste ylös

Työllisyysasteen nostamista on jatkettava määrätietoisesti, jotta huoltosuhde pysyisi kestävällä tasolla. Erityisesti työttömyyseläkeputken, eli työttömyysturvan lisäpäivien, poisto on välttämätön uudistus iäkkäämpien työllisyysasteen nostamiseksi edelleen.

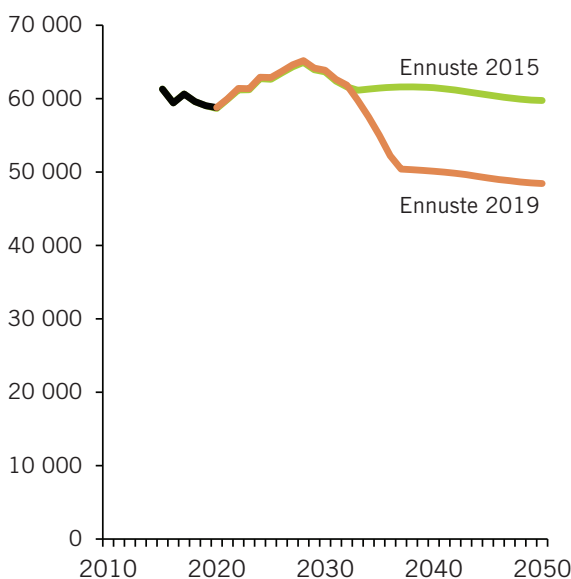
On kohtuutonta, että 1980-luvun puolivälissä syntyneen eläkeikä on 70 vuotta, ja samaan aikaan nyt hieman yli 60-vuotiaita työnnetään eläkeputkeen. Eläkeputken poisto vähentäisi myös ikääntyvien työntekijöiden rakenteellista syrjintää.

Kotihoidontuen keston lyhentäminen ja vuorotteluvapaan poisto ovat myös tarpeellisia uudistuksia työn tarjonnan lisäämiseksi. Myös työttömyysjaksoja on lyhennettävä aktiivisemmalla työttömien neuvonnalla, lyhentämällä ansiosidonnaisen työttömyysturvan kestoja talouden elpessä ja vaatimalla aktiivisuutta työnhakijalta.

Työn korkea verotus vähentää työnteon kannustimia kaikissa tuloluokissa. Siksi työn verotusta ei voi nostaa. Ongelmallisia ovat myös juuri ennen kriisin puhkeamista monille aloille sovitut palkankorotukset. Noin 3,3 prosentin palkankorotukset seuraavan kahden vuoden aikana ovat liian korkeat, kun talous on romahtanut ja inflaatio hidastuu entisestään.

Kun palkat eivät jousta alaspäin suhdanteen heikentyessä, siitä seuraa työttömyyden kasvu. Nuoret, jotka eivät ole vielä kiinnittyneet työ-

Kuvio 2. 18-vuotiaiden lukumäärä Suomessa

Lähde: Tilastokeskus.

Työn verotusta ei voi nostaa.

markkinoille, ovat ensimmäisten kärsijöiden joukossa jäädessään ilman ensimmäistä työpaikkaansa.

Suomella ei ole varaa vajota edellisen vuosikymmenen kaltaiseen pitkään huonon kasvun aikaan. Viime kerralla sen syntyyn myötävaikuttanut kyvyttömyys tarkastella uudelleen vuosien 2007–2008 liittokierroksen palkankorotuksia, vaikka talous ajautui finanssikriisiin myötä taantumaan.

Painetta pois eläkemaksuista

Nuoret saavat jo nykyisellään eläkemaksuilleen huomattavasti huonomman tuoton kuin edelliset sukupolvet. Paine eläkemaksujen korottamiseksi on kova. Yleinen harhaluulo on, että jokainen maksaa oman eläkkeensä. Todellisuudessa työssäkäyvät maksavat kulloinkin eläkkeellä olevien eläkkeet, ja rahastoinnin osuus eläkkeiden rahoituksessa on pieni.

Vuonna 2015 maksetuista yksityisten alojen eläkemaksuista noin 83 prosenttia meni suoraan eläkkeiden maksuun ja noin 14 prosenttia rahastoitui.⁵ Vuonna 1950-syntynyt saa odotusarvoisesti jokaista maksamaansa eläkemaksueuroa kohden neljä euroa eläkettä itselleen, mutta vuonna 1990 syntynyt enää 2,2 euroa.⁶ Kun vielä 80-luvulla eläkemaksujen suuruus oli noin 15 prosenttia palkasta, nyt työssä olevat maksavat

jo yli 24 prosenttia. Tämä on yksi syy, miksi Suomessa työn teettäminen on niin kallista (Kuvio 3).

Koronakriisin yhtenä elvytystoimenä työnantajan maksamaa työeläkemaksua laskettiin tilapäisesti vuodelle 2020. Maksualennus peritään kuitenkin täysimääräisesti takaisin vuosina 2022–2025. Työllistämisen kustannukset ovat siis nousemassa, mikä vaikeuttaa työllisyyden toipumista kriisistä.

Parempi tapa kompensoida työeläkemaksujen alennus olisi jättää työeläkkeisiin tekemättä indeksikorotukset seuraavan kolmen vuoden ajalle. Indeksikorotukset olisivat siis korkeintaan nolla seuraavana kolmena vuotena. Tällöin työikäisten rasite työeläkemaksuista ei kasvaisi ja työllistämisen kustannukset eivät nousisi. Jäädytys ei koskisi takuueläkettä. Näin työeläkkeensaajat osallistuvat yhteisen koronalaskun maksamiseen pienellä panoksella. Tarkkaa euromäärää on vaikea arvioida, mutta valtiovarainministeriön ennusteiden mukaan tänä vuonna ansiotaso nousee 1,9 prosenttia ja kuluttajahinnat 0,7 prosenttia. Keskimääräiseen 1 716 euron eläkkeeseen saamatta jäänyt korotus vuonna 2021 olisi näillä hintaindeksillä noin 16 euroa kuukaudessa.

Työmarkkinaosapuolten valmisteleva perhe-eläkkeiden päivittäminen nykyaikaan on äärimmäisen tarpeellinen uudistus.⁷ Perhe-eläkkeitä

Indeksikorotukset kannattaa jättää tekemättä.

Eläkemaksut kasvattavat työn kustannuksia

Vuonna 2019 mediaanipalkkainen työntekijä ansaitsi 3 278 euroa säännölliseltä työajalta.

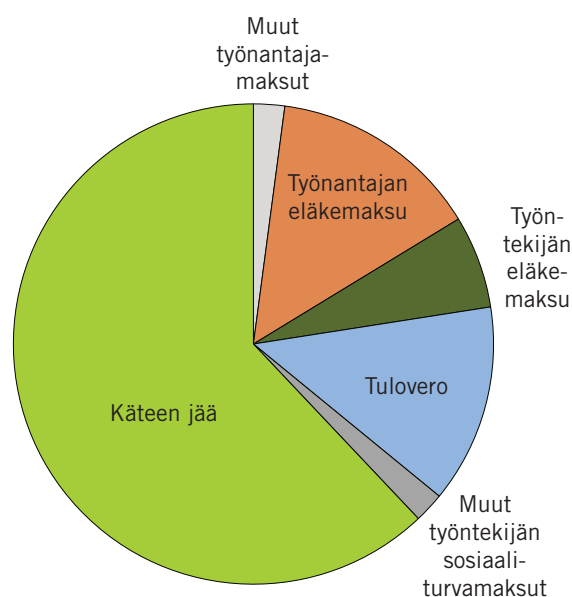
Työnantajalle kustannus on kuitenkin yli 3 900 euroa, tarkka summa riippuu työn luonteesta.

Työnantajan ja työntekijän maksamat työeläkemaksut ovat mediaanipalkkaisella työntekijällä yhteensä noin 800 euroa, joten eläkemaksun aiheuttama kustannus on jo nyt suuri.

Verojen ja muiden veroluonteisten maksujen kasvattaminen joko pienentää työntekijälle käteen jäävää osuutta, eli vähentää työntöön kannustimia, tai kasvattaa työnantajan maksamaa kokonaissummaa työllistämisestä.

Koska haluamme tukea työllisyyttä, ansiotuloeroa, eläkemaksuja tai muita työn sivukuluja pitää pyrkiä laskemaan.

Kuvio 3. Työn teettämisen kustannukset

Lähteet: Tilastokeskus, Ilmarinen.

maksettiin vuonna 2019 1,8 miljardia euroa, mikä oli vajaat kuusi prosenttia kokonaisalakemenoista.⁸ Valtaosa perhe-eläkkeistä, vuoden 2015 tietojen mukaan noin 97 prosenttia, on leskeneläkkeitä.⁹

Työmarkkinaosapuolten ehdotuksessa lapseneläkettä kasvatettaisiin ja myös avopuolisolle maksettisiin tietystä tilanteesta leskeneläkettä. Perhe-eläkkeiden pitää tulevaisuudessakin toimia perheen turvana ennenaikaisen kuoleman tapauksessa.

Ehdotettu leskeneläkkeen muuttaminen määräaikaiseksi on niin ikään järkevä uudistus. Suomalainen yhteiskunta perustuu siihen, että kaikki tekevät töitä ja kartuttavat itselleen myös eläkettä. Leskeneläke on erikoinen tulonsiirto yksineläviltä aviopareille. Kaikkien on maksettava eläkemaksuja perhe-eläkkeisiin, vaikka yksinelävät eivät itse ole niihin oikeutettuja. Iäkkäät lesket eivät ole heikoimmassa asemassa oleva ryhmä, sillä he saavat joka tapauksessa oman eläkkeensä päälle leskeneläkkeen, vaikka uudistuksen jälkeen vain määräjaksi.¹⁰ Aviopareilla myös varallisuutta on keskimäärin selvästi enemmän kuin yksinelävillä.

Ehdotettu kymmenen vuoden määräaikaisuus leskeneläkkeeseen on kuitenkin liian pitkä, ja keston voi lyhentää viiteen vuoteen tai siihen asti, kun lapset ovat täysi-ikäisiä. Tällöin maksurasite nuorille sukupolville helpottuu. Toisin kuin syksyllä 2019 valmistellussa esityksessä, leskeneläkkeen tulee kuitenkin olla määräaikainen kaikille, ei vain vuoden 1975 jälkeen syntyneille. On kestämätöntä, että tässäkin kohtaa nimenomaan nuorten asemaa heikennetään siten, että nuoret joutuvat maksamaan elinikäiset leskeneläkkeet ennen vuotta 1975 syntyneille, mutta eivät ole itse oikeutettuja vastaavaan etuuteen. Maksussa olevia eläkkeitä ei kuitenkaan tule muuttaa määräaikaiseksi.

Velkaa ei voi enää kasvattaa

Julkisen sektorin velkapotti on valtiovarainministeriön ennusteen mukaan noin 180 miljardia euroa vuonna 2022. Se tarkoittaa noin 32 000 euroa jokaista suomalaista kohti. Vaikka tätä velkaa ei kokonaisuudessaan tarvitse maksaa takaisin, se vähentää tulevien sukupolvien liikkumavaraa merkittävästi. Nyt korkotasoa on alhainen, mutta valtion velkapottia ei voi tarkastella vain tässä hetkessä. Vuonna 2019 Suomen valtiolla kului 1,2 miljardia euroa korkokuluihin.

Mikä kestävyysvaje?

Kestävyysvaje tarkoittaa pitkällä aikavälillä vaikuttavaa julkisen talouden tulojen ja menojen epätasapainoa. Suomen julkinen talous on jo nyt jatkuvasti alijäämäinen. Ikääntymiseen liittyvät menot kasvavat väestön ikääntyessä ja lisäävät itsessään julkisia menoja. Kun menot kasvavat nopeammin kuin tulot, alijäämät kasvavat. Tästä syntyy kestävyysvaje.

Mikäli korot tulevina vuosikymmeninä nousevat esimerkiksi maltilliselle neljän prosentin tasolle, nousevat vuosittaiset julkisen velan korkomenot 180 miljardin velkapotille yli seitsemään miljardiin euroon. Lisäksi korkea velka-aste voi rajoittaa uuden velan saatavuutta ja nostaa sen hintaa, kuten Etelä-Euroopan maiden esimerkki osoittaa.

Tärkeintä olisikin tehdä uskottavia toimia kestävyysvajeen nujertamiseksi eli lopettaa velkaantumisen normaalioloissa. Tällöin velanotto onnistuu tarvittaessa vielä tulevissakin kriiseissä. Kestävyysvajeesta suurin osa syntyy ikäsidonnaisten kulujen kasvusta, mutta ilman niitäkin nykyinen kulurakenne on kestämaton.

On mahdollista, että sosiaali- ja terveystalouden sekä sosiaaliturvan kokonaisuudistuksilla kurotaan kestävyysvajetta umpeen, mutta se edellyttäisi uudistuksen viemistä maaliin saakka ja vieläpä onnistuneesti. Molempiin liittyy epävarmuutta. Vaikka nämä uudistukset ovat tärkeitä, ne eivät poista tarvetta muihin uudistuksiin. Siksi tärkeintä on pikaisesti nostaa työn tarjontaa pidentämällä työuria. Opiskeluun pääsyn nopeuttaminen, kotihoidontuen keston lyhentäminen ja eläkeputken poisto ovat nopeasti toteutettavissa.

Samalla työn teettämisen kustannuksia pitää pyrkiä laskemaan, jotta työllistäminen on mahdollista. Siksi kaikkea työhön ja tuotantoon kohdistuvaa verotuksen kiristämistä tulisi välttää. Tämä koskee myös yhteisöveroa ja pääomatulojen verotusta, koska molemmat heikentävät kannustimia investointeihin.

Lisäksi on varmistettava, että ympäristö jää nuorille mahdollisimman hyvään kuntoon. Paras keino rajoittaa ilmastopäästöjä, on hinnoitella ne. Siksi Euroopan unionin päästökaupan vahvistaminen on avainasemassa. Kansallisista toi-

Velkaantuminen normaalioloissa pitää lopettaa.

mista tärkein on turpeen polton lopettaminen. Siitä on tehtävä päätös heti.

Nuorille sukupolville on luotava mahdollisuudet kasvattaa hyvinvointiaan tulevaisuudessa. Se tarkoittaa parempia mahdollisuuksia opiskella, tehdä työtä ja yrittää. Säilyttämällä kaikki vanhat rakenteet Suomi ei nouse viime vuosikymmenten velkataakan alta.

Kaikkien on tehtävä osansa, jotta Suomi on hyvä maa elää sekä tämän hetken nuorille että tuleville sukupolville.

Kirjoittaja

Sanna Kurronen on EVAn ekonomisti.

Viitteet

- 1 Ks. esim. Vihriälä ym. (2020).
- 2 Uusitalo ym. (2018).
- 3 Tilastokeskus (2019a).
- 4 Nilsson Hakkala ym. (2019).
- 5 Tela (2020).
- 6 Risku (2015).
- 7 Varma (2019).
- 8 Eläketurvakeskus (2020).
- 9 Sosiaali- ja terveysministeriö (2017).
- 10 Lilja (2012).

Lähteet

Eläketurvakeskus (2020). Kokonaiseläkemenot, <https://www.etk.fi/tutkimus-tilastot-ennusteet/tilastot/kokonaiselakemenot/>, haettu 12.5.2020.

Lilja, R. (2012). Leskeneläkkeet pitkittävät eläkeuria ja kannustavat työurien lyhentämiseen, Kansantaloudellinen aikakauskirja – 108. vsk. – 1/2012.

Nilsson Hakkala, K., Kauhanen A., Koski, H., Kuusi, T., Lassila, J., Maliranta, M., Määttänen, N., Riukula, K., Rouvinen, P., Valkonen, T. ja Vihriälä, V. (2019). Muistioita tulevalle hallitukselle – Talouspolitiikan linjaus keväällä 2019, Taloustieto Oy, Helsinki.

Risku, I. (2015). Yksityisalojen palkansaajien työeläkkeet syntymävuoden ja sukupuolen mukaan, Eläketurvakeskuksen raportteja 09/2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2017). Perhe-eläkeselvitys. Työeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan kehittämisvaihtoehtoja, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:19.

Tela (2020). Eläkerahastot on tarkoitettu riittämään kaikille, <https://www.tela.fi/teema/indeksi>, haettu 12.5.2020.

Tilastokeskus (2019a). Väestoennuste. <https://www.stat.fi/til/vaenn/index.html>.

Tilastokeskus (2019b). Yksityisen sektorin kuukausipalkkaisten mediaaniansio 3 278 euroa vuonna 2018, https://www.stat.fi/til/yskp/2018/yskp_2018_2019-06-26_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus (2020). Julkisyhteisöjen velka laski 1,2 miljardia euroa vuoden 2019 viimeisellä neljänneksellä, https://www.stat.fi/til/jyev/2019/04/jyev_2019_04_2020-03-16_tie_001_fi.html.

Uusitalo, R., Puhakka, M., Andersen, T. M., Anttonen, A., Kotakorpi, K., Orjasniemi, S. ja Seuri, A. (2018). Economic Policy Council Report 2017, Economic Policy Council, VATT Institute for Economic Research. Valtiovarainministeriö (2020). Taloudellinen katsaus, kevät 2020.

Varma (2019). Perhe-eläkkeistä tukea suuressa kriisissä, <https://www.varma.fi/varmamedia/elaketurva/perhe-elakkeista-tukea-suuressa-kriisissa/>, haettu 12.5.2020.

Vihriälä, V., Holmström, B., Korkman, S. ja Uusitalo, R. (2020). Talouspolitiikan strategia koronakriisissä, Valtioneuvoston julkaisuja 2020:13.

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Arviot esittelevät ajankohtaisia ideoita ja keskustelunaiheita. Arvioiden kirjoittajat vastaavat esitetyistä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Arviot löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-074X (PDF)